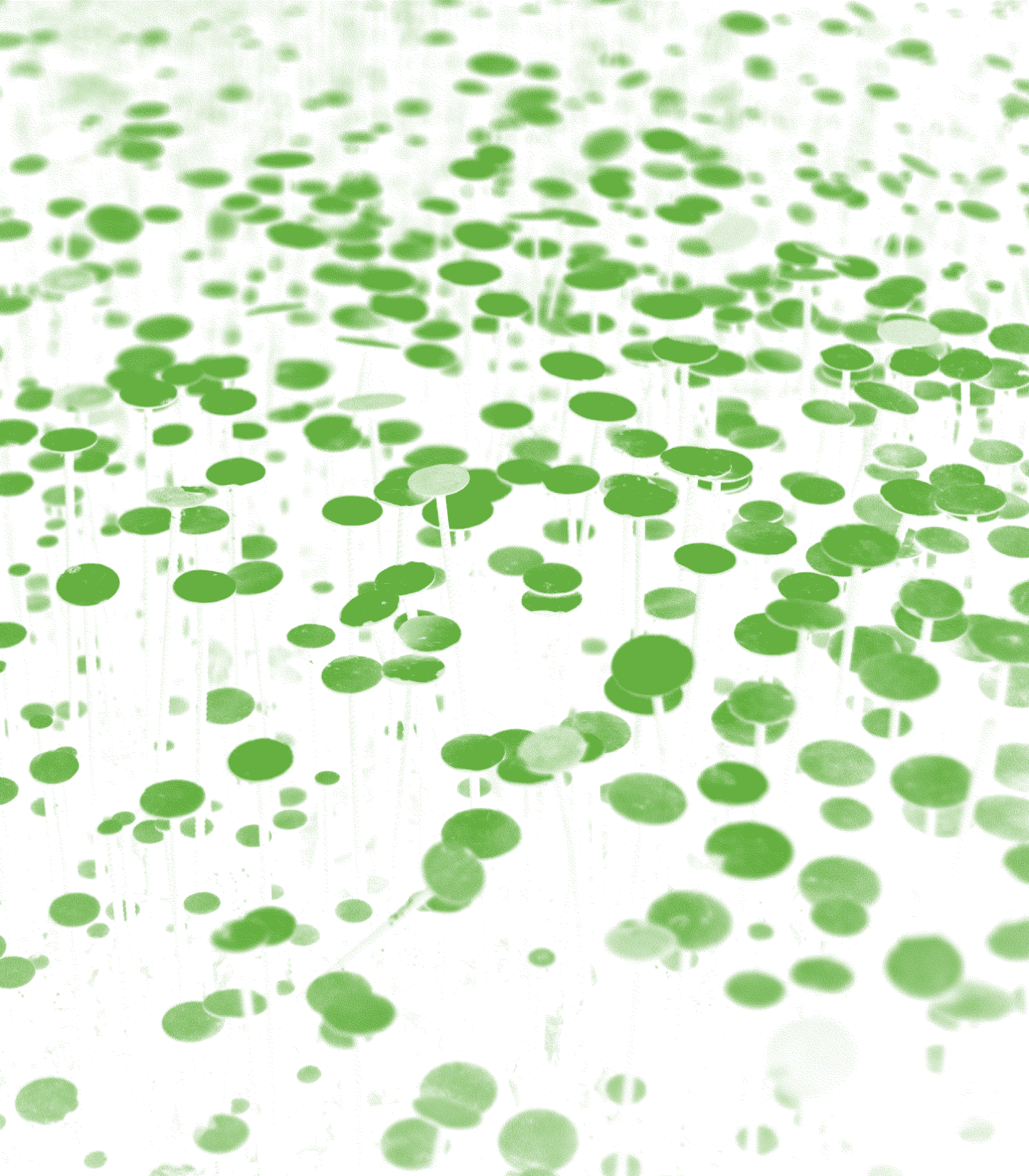

Respektera mig!

Handbok för yrkesverksamma om våldsutsatta kvinnor i missbruk

Malmö stad

Varför handbok?

Denna handbok är en del i projektet *Bättre boende för hemlösa missbrukande kvinnor i Malmö*. Projektet arbetar bland annat med att synliggöra och förbättra stödet för våldsutsatta kvinnor med ett pågående missbruk. Eftersom det är mer regel än undantag att kvinnor med missbruksproblematik utsätts för hot, våld och övergrepp har denna fråga fått stor uppmärksamhet inom projektet. Våldet osynliggörs i allmänhet medan missbruket och hemlösheten hamnar i fokus. Hjälp villkoras oftast med drogfrihet. Få kvinnor anmäler övergreppen och mörkertalet anses vara stort.

Våld mot alla kvinnor är ett kvinnofridsbrott och ett brott mot de mänskliga rättigheterna oavsett om kvinnan missbrukar, har ett psykiskt eller fysiskt funktionshinder, saknar bostad eller härstammar från ett annat land. Alla våldsutsatta kvinnor har rätt till ett respektfullt och kompetent bemötande samt adekvat stöd. Det kvinnor i missbruk uppfattar som centralt är respekt och titeln på handboken är inspirerad av intervjuцитatet: ”Man behöver respekt oavsett om man är missbrukare eller ej”¹.

Handboken riktar sig främst till personal inom socialtjänsten: socialsekreterare, boendestödare, arbetsledare, socialrådgivare och behandlingspersonal. Även andra yrkesgrupper, som möter kvinnor med missbruksproblematik, kan ha glädje av handboken. Syftet är att fler yrkesverksamma ska uppmärksamma kvinnornas våldsutsatthet så att kvinnorna får tillgång till den hjälp de har rätt till.

Vi är medvetna om att den egna organisationens struktur och inbördes förutsättningar spelar en väsentlig roll i arbetet med målgruppen. Det är också viktigt att beakta samhällets syn på kvinnor i missbruk. Fältet kring kvinnor med missbruksproblematik är kontroversiellt. Eftersom handboken inte ger plats åt teoretiska fördjupningar har vi valt att begränsa oss och refererar istället till relevant litteratur. I avsnittet *Lästips* ges ytterligare förslag på intressanta titlar kring ämnet.

Vi hoppas att handboken kommer att utgöra ett stöd i det vardagliga arbetet!

Sara Helmersson och Azra Mulabdić

Projektsekreterare/socionomer, *Bättre boende för hemlösa missbrukande kvinnor i Malmö*

Malmö, juli 2008

Besök vår hemsida om du vill veta mer om projektet:

www.malmo.se/individfamilj/hemloshet/projektetbattreboendeforhemlosakvinnor

Innehåll

VÅLD MOT KVINNOR SOM SAMHÄLLSPROBLEM	6
Kvinnor i missbruk – en särskilt utsatt grupp	8
Kartläggning av kvinnornas behov	12
VÅGA FRÅGA	14
Exempel på frågor och formuleringar	16
FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR RÄTT STÖD OCH HJÄLP	20
Respektfullt och empatiskt förhållningssätt	20
Erkännande av kvinnan som brottsoffer	23
Erbjudande om praktisk hjälp	24
Dokumentation och polisanmälan	24
Riskbedömning och säkerhetsplanering	26
Uppmärksammande av barn som far illa	28
Förståelse om kvinnan stannar eller går tillbaka	29
Slutligen ...	30
LÄSTIPS	31
RESURSER OCH LÄNKAR	32
TACK FÖR ETT GIVANDE SAMARBETE	42

Våld mot kvinnor som samhällsproblem

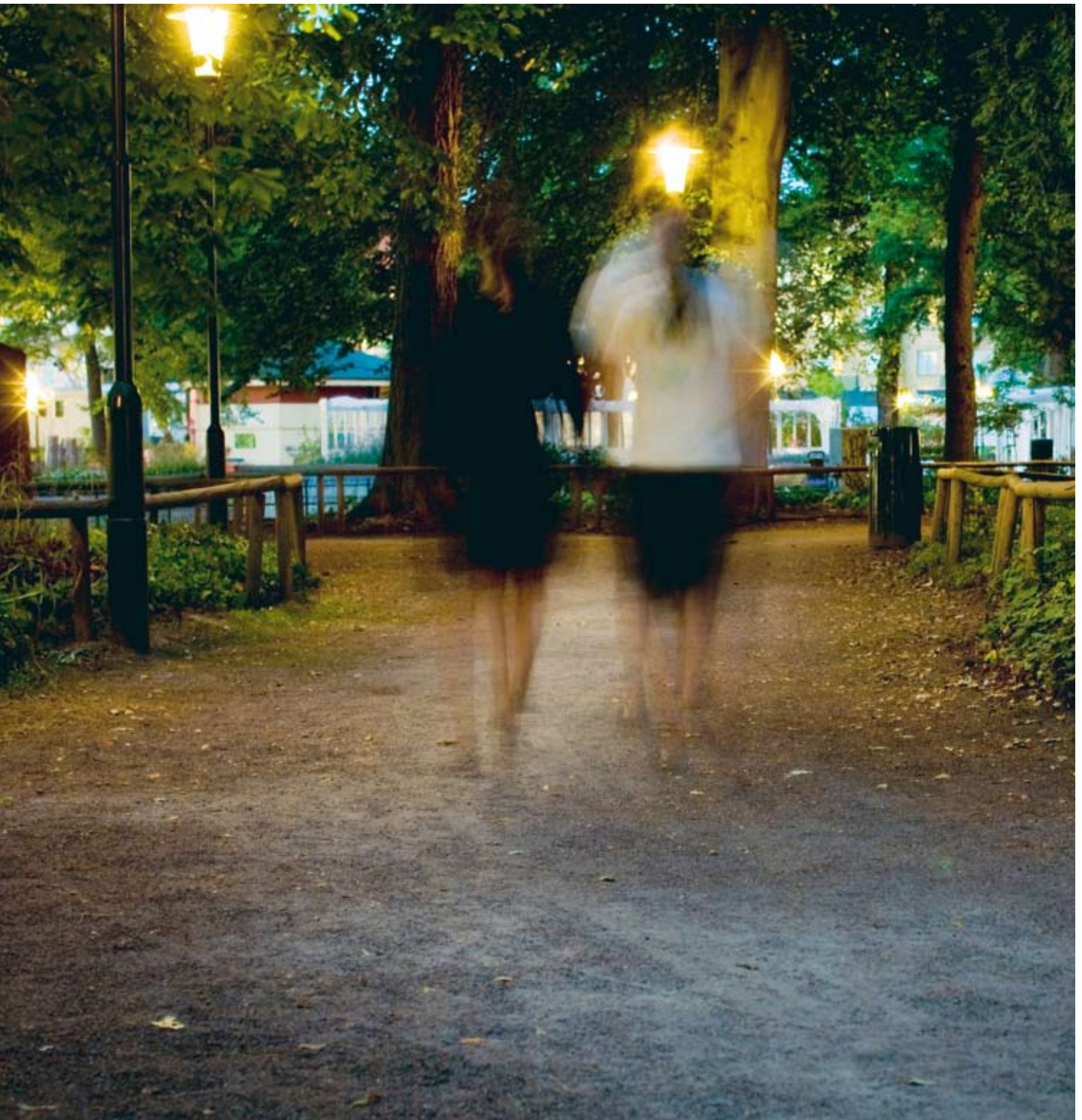
”Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter” förkunnades i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna 1948. I början av 1990-talet kom FN:s deklaration om avskaffande av mäns våld mot kvinnor, en deklaration som särskilt skulle beakta kvinnors mänskliga rättigheter². Kvinnofredslagstiftningen i Sverige gav möjlighet att lägga samman flera enskilda kränkningar och väcka åtal för grov kvinnofredskränkning mot män som systematiskt kränkt eller misshandlat sina kvinnliga partners (Lag 1999:845). En ny paragraf infördes samtidigt i Socialtjänstlagen om att kommunerna borde ge stöd till brottsoffer där våldsutsatta kvinnor preciserades som en särskilt utsatt grupp.

I flera kommuner upprättades handlingsplaner som reglerade hur frågan skulle hanteras. I Malmö antogs ett handlingsprogram för insatser vid våld mot kvinnor 1999. Det reviderades 2007. Flera konkreta åtgärder har genomförts, kompetensen har ökat, samverkan har kommit igång och arbetet har lett till bättre bemötande och förbättrade

stöd- och skyddsinsatser. Dessa satsningar har gett Malmö tre kriscentrum och ett skyddat boende för flickor utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Först ut år 2000 var Kriscentrum för våldsutsatta kvinnor och deras barn. Två år senare öppnade ett kriscentrum för män och 2004 ett kriscentrum för barn och ungdomar³.

MALMÖ BÄST I EUROPA

Malmö stads kvinnofredsprogram vann i december 2007 första pris i den europeiska finalen i European Crime Prevention Awards (ECPA) i Lissabon för sitt förebyggande arbete med våld mot kvinnor. Bred samverkan mellan polis och socialtjänst, som fått fler kvinnor att anmäla kvinnofredsbrott, var det som juryn fastnade för.

Samverkan mellan programmet för hemlöshet och Kvinnofridsprogrammet i Malmö har även uppmärksammat att majoriteten av missbrukande kvinnor har varit eller är utsatta för våld samtidigt som de saknar tillgång till skyddade, trygga och långsiktiga boendeformer. Projektet *Bättre boende för hemlösa missbrukande kvinnor i Malmö* startade i början av 2006 som ett resultat av denna samverkan. Det är ett kommunövergripande projekt, som ingår i regeringens satsning mot hemlöshet.

Från att mäns våld mot kvinnor tidigare varit dolt och setts som en familjeangelägenhet erkänns våld i en nära relation numera som ett strukturellt samhällsproblem⁴. Problemet är komplext och faktorer på både strukturell och individuell nivå spelar in. Kvinnors och mäns olika makt i samhället och ojämställda relationer i familjen är några av förklaringarna som anges. En uppskattning från Socialstyrelsen är att ca 75.000 kvinnor varje år drabbas av våld i nära relationer⁵. Det beräknas att 2.000–3.000 kvinnor utsätts årligen i Malmö⁶.

Våldet orsakar ett stort mänskligt lidande för alla inblandade samtidigt som det är ett folkhälso- och socialt problem. Med våldet följer också stora kostnader för olika samhällsinsatser. Socialstyrelsen beräknar att ungefär tre miljarder kronor varje år läggs på hälso- och sjukvård, rättsväsende, socialtjänst, försäkringskassans handläggning samt brottsoffer- och kvinnojourer⁷.

KVINNOR I MISSBRUK – EN SÄRSKILT UTSATT GRUPP

Våldsutsatta kvinnor med missbruksproblematik har på senare tid uppmärksamrats av samhället som en särskilt utsatt grupp. De flesta våldsutsatta kvinnor har liknande problematik och svårigheter och våldets struktur är densamma. För kvinnor i missbruk uppstår större hinder, när det gäller samhällets stöd. På många punkter är utsattheten större än för kvinnor utan beroendeproblematik⁸. Många våldsutsatta kvinnor uppvisar symptom på

posttraumatiskt stressyndrom (PTSD) men missbrukande kvinnors hälsotillstånd är generellt sett sämre⁹. Utredning och eventuella åtgärder i form av vård och behandling har hittills fokuserats på själva missbruket och kvinnorna får sällan tillgång till insatser som passar dem.

Inom sjukvården och socialtjänsten känner man till kvinnornas utsatthet, men det finns få möjligheter till rehabilitering utifrån den dubbla problematiken (våld och missbruk)¹¹. Sjukvårdens personal feltolkar ofta kvinnorna och symptomen som kvinnorna uppvisar förknippas med drogmissbruket¹². Kvinnorna uppfattas ofta av samhällsföreträdare som mer krävande och jobbigare att arbeta med än män i samma situation. Detta kan förklaras med att männen utgör normen och att kvinnorna bryter mot bilden av hur en kvinna ska vara.

Det är viktigt att poängtera att kvinnor som missbrukar är en heterogen grupp. De finns i alla samhällsklasser och såväl alkohol, läkemedel och narkotika kan missbrukas. I de få studier som gjorts har de mer utslagna kvinnorna varit i fokus¹³. Forskningsfältet är kontroversiellt och rymmer olika perspektiv. Kvinnornas gemensamma erfarenheter återkommer inom forskningen, likaså på vilket sätt kvinnorna skiljer sig från icke missbrukande kvinnor och missbrukande män (t.ex. problematiska barndoms- och uppväxtvillkor).

VIKTIGT ATT UPPMÄRKSAMMA

*”Särskilt utsatta grupper är ett samlingsbegrepp för grupper som till stor del har varit förbisedda i forskning kring våld mot kvinnor i närstående relationer. Det kan bland annat handla om våld och hot om våld riktat mot personer som missbrukar; mot personer som har ett fysiskt eller psykiskt funktionshinder/nedsatt funktionsförmåga; mot äldre kvinnor och unga flickor; mot kvinnor som är i behov av tolk vid kontakt med myndigheter och organisationer samt våld i *samkönade parrelationer*.”¹⁰*

Kvinnor med missbruksproblematik frångår det traditionella samhällsidealet – kvinnan som *den goda modern* och den nyktra och kontrollerade kvinnan som håller samman hemmet och tar hand om sina barn¹⁴. Kvinnorna beskrivs ofta som socialt otillräckliga, kaosartade och utan kontroll över sina liv. Vissa forskare vänder sig däremot emot bilden av heroinmissbrukande kvinnor som passiva offer. De visar upp en motsatt bild där kvinnorna är självständiga, aktiva, självförsörjande och strukturerade, många också kapabla att ta hand om sina barn¹⁵.

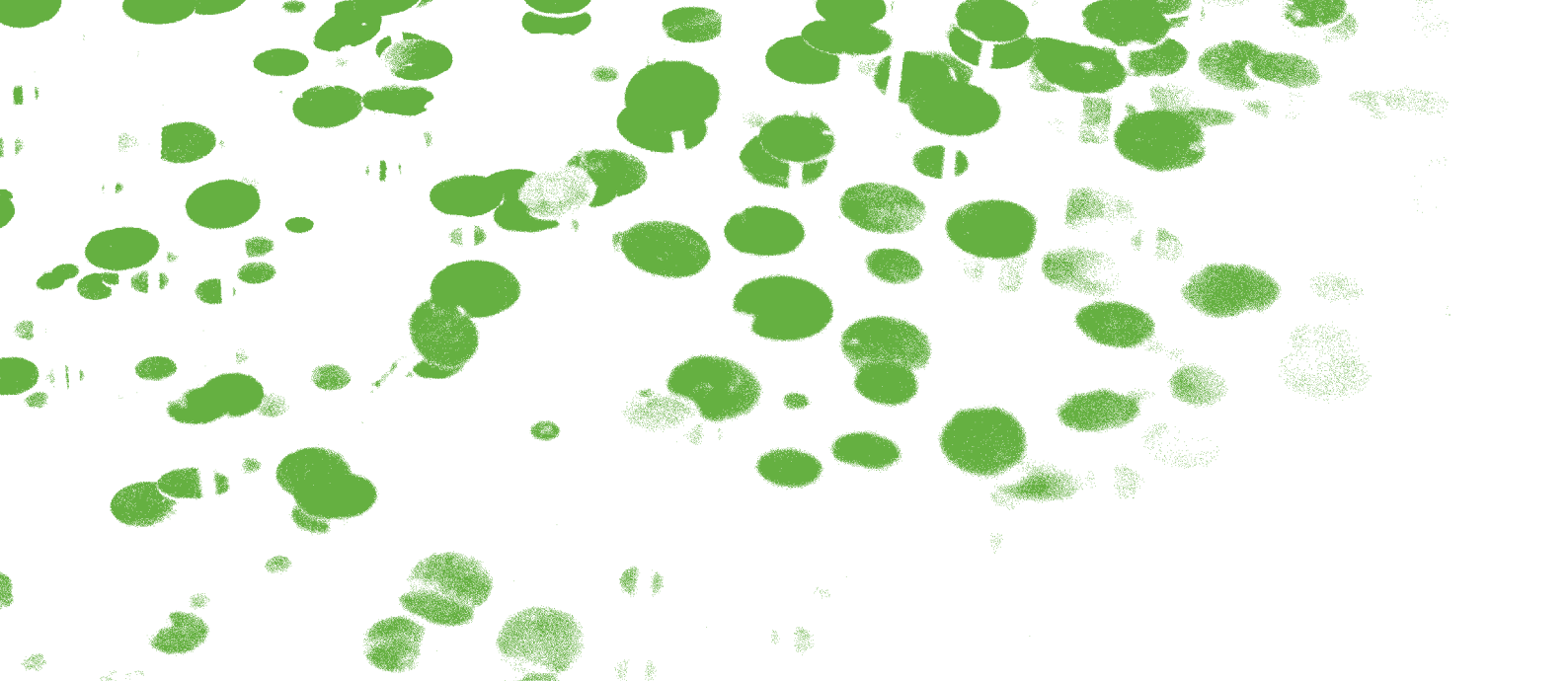
I en studie från *Mobilisering mot narkotika*

(MOB) framkommer att många av dessa kvinnor har erfarenhet av allvarligt och upprepat våld, i första hand från sin partner. Kvinnorna utsätts även av andra obekanta och bekanta män. En femtedel har utsatts av professionella personer av båda könen t.ex. behandlingspersonal, polis och väktare¹⁶. Kvinnorna har många gånger ingenstans att ta vägen i det akuta skedet eftersom få skyddade boenden tar emot missbrukare. Kvinnorna ses inte i första hand som våldsutsatta brottsoffer utan som missbrukare. Våldet negligeras och tolkas som en följd av missbruket. Misstron mot myndigheter och omgivning liksom rädslan för att inte bli trodd är tydligare hos denna grupp kvinnor. Missbrukande kvinnor utgör i många fall inte ”perfekta” eller ”ideala” brottsoffer och få kvinnor väljer att polisanmäla våld och övergrepp¹⁷. I flera uppmärksammade fall har exempelvis Brottsoffermyndigheten valt att dra tillbaka/minska skade-

stånd till kvinnor efter misshandel med motiveringen att de själva försatt sig i situationen genom sin droganvändning. Detta sker trots att kvinnorna har blivit tilldömda skadestånd i tingsrätten¹⁸. Skammen och skuld känslorna sitter ofta djupare hos kvinnor i missbruk. De har ofta tagit till sig samhällets stigma av att de har sig själv att skylla eftersom de varit berusade eller drogpåverkade.

Kvinnorna har svårare att bryta upp från den destruktiva relationen eftersom beroendet till mannen är mångbottnat och våld ofta har normaliserats redan i barndomen. Mannen kanske både förser henne med droger och boende samtidigt som han, paradoxalt nog, kan utgöra ett skydd mot andra våldsutövande män. ”Det är bättre att bli våldtagen av en och samma man än att bli våldtagen av flera olika”¹⁹. Många kvinnor ”kommer och går”, d.v.s. lämnar våldsutövaren flera gånger.

KARTLÄGGNING AV KVINNORNAS BEHOV

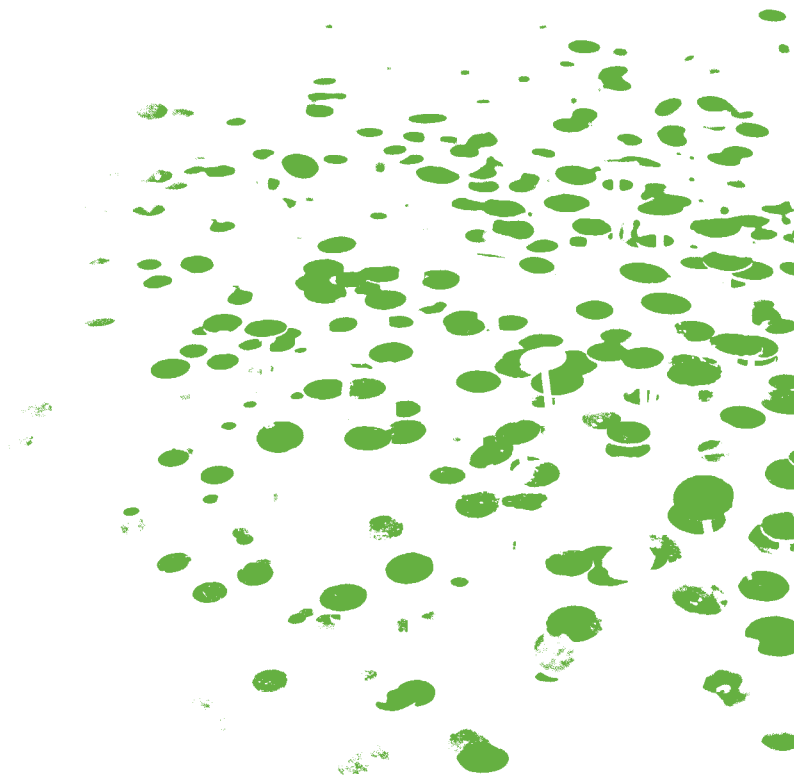
Under projekttiden har *Bättre boende för hemlösa missbrukande kvinnor i Malmö* kartlagt och systematiserat forskning och praktisk kunskap kring målgruppens behov. Bred samverkan inom både offentlig och privat sektor har etablerats på lokal och nationell nivå. Ett konkret resultat är *Fribo*, ett akutboende med stödinsatser för våldsutsatta kvinnor i missbruk som startade under 2007, som en fristad från våld.

Inom projektet har det gjorts en omfattande sammanställning och inventering. Denna baseras bland annat på samtal med kvinnor som har egen erfarenhet av hemlöshet, missbruk och/eller våld. Ett stort antal socialarbetare har också tillfrågats om sina erfarenheter av arbetet med målgruppen. Kortfattat framgår att det behövs anpassade, individuella och flexibla insatser utifrån kvinnornas uttalade behov och verklighet. Det råder brist

på lediga bostäder för utsatta grupper i samhället. Våld, missbruk och hemlöshet är samspelande faktorer. Exempelvis anges ofta våldet som en framträdande orsak till kvinnors hemlöshet och missbruk som en indirekt bakomliggande anledning. Vid hemlöshet eskalerar missbruk och våld. Kvinnojourer tar inte emot våldsutsatta kvinnor med missbruksproblematik. Därför är boendet centralt för kvinnan. Boendet skall vara skilt från behandling och bör komma före eventuell drogfrihet. Det ska inte vara en massa krav kopplat till boendet. Dessa är några av de huvudprinciper som projektet vill lyfta fram. Det är viktigt att se till kvinnornas totala livssituation. Avgörande för kvinnorna är att ha ett tryggt boende även om de är i missbruk och inte förlora boendet vid återfall eller när de inte klarar av uppsatta regler. Kvinnorna önskar boenden som utgår från deras behov och inte från deras misslyckanden.

NÄR DET GÄLLER VÅLD FRAMKOM ATT KVINNORNA VILL:

- Bli tagna på allvar när de söker hjälp.
- Inte bli uppmanade att vänta tills imorgon.
- Ha en plats att fly till.
- Inte bli skuldbelagda.
- Få handfast hjälp för att våga fullfölja uppbrott och anmälan.
- Få hjälp i rättsprocessen och känna trygghet i att de får fortsatt stöd.
- Få göra uppbrottet i sin egen takt.
- Inte ha några krav och villkor för hjälpen.
- Få vara påverkade.
- Få komma tillbaka om de går därifrån.

Våga fråga

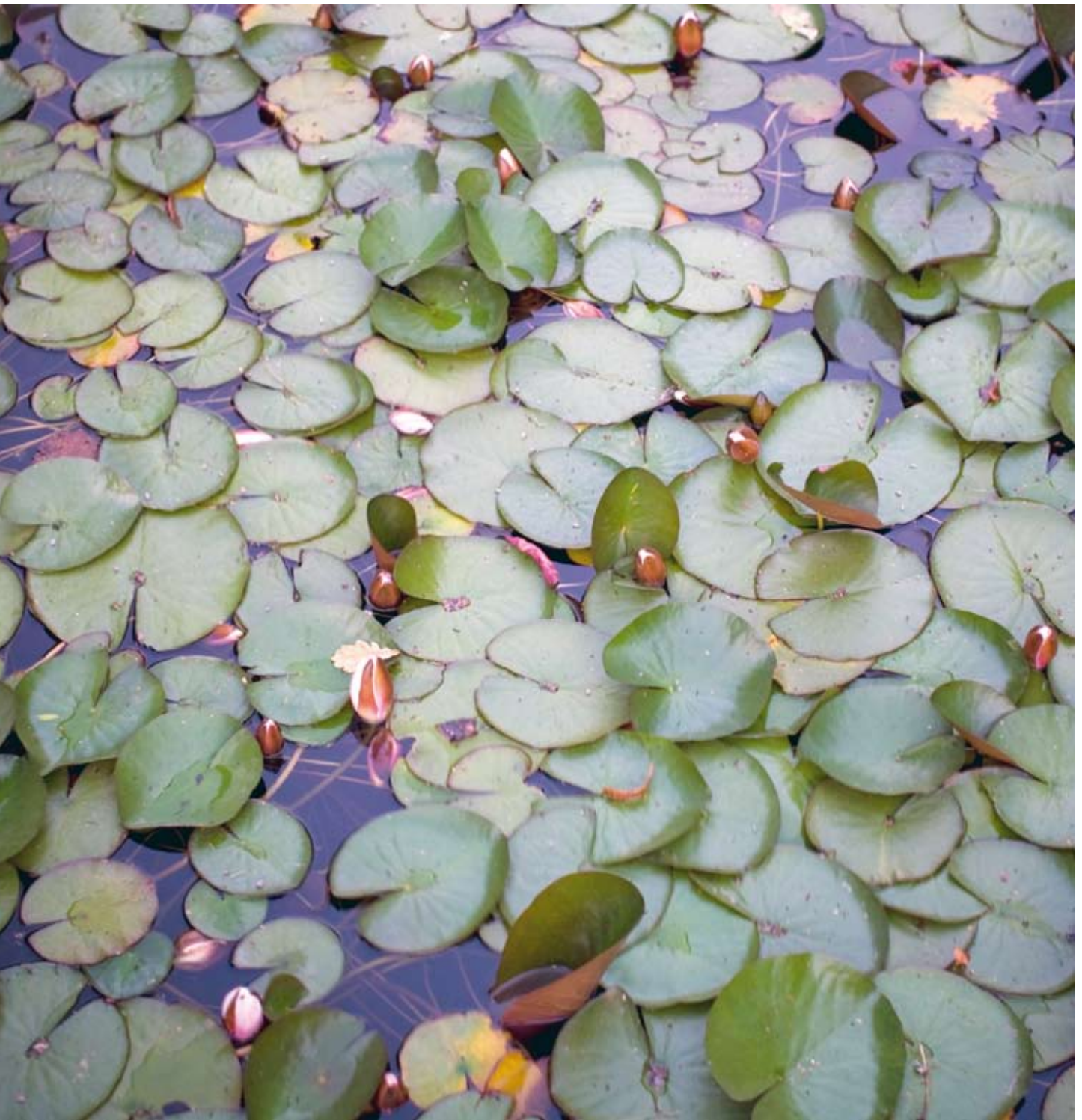
Att våga fråga om våld är centralt för att överhuvudtaget kunna fånga upp våldsutsatta kvinnor. Då många kvinnor med missbruksproblematik har denna erfarenhet vore det önskvärt att rutinmässigt fråga om våld eller övergrepp på ett empatiskt och aktivt sätt. I detta avsnitt

finns exempel på möjliga frågor. Motstånd och tveksamhet från personalen kan bero på tidsbrist eller osäkerhet kring vart kvinnan kan hänvisas för att få mer hjälp. Det kan också handla om oro för att kvinnans gamla trauman ska väckas till liv och hur hon kommer att reagera.

Frågor om våld ska inte ställas när partner, vänner eller familjemedlemmar är med – låt inte heller anhöriga tolka. Om det finns misstanke att kvinnan utsätts för våld, försök att få till stånd ett enskilt möte.

TACK FÖR ATT NI FRÅGAR

En screeningundersökning genomförd i sjukvården visar att kvinnor i regel uppskattar att personal vågar ställa direkta frågor om våld, gärna upprepade gånger. Ungefär 93 % av 700 kvinnor som medverkade i studien *Tack för att ni frågar* var positiva till att bli tillfrågade om våldsutsatthet. Vikten av att ställa frågor för att skapa större öppenhet kring frågan och för att möjliggöra stöd och hjälp, lyftes upp av både personal och kvinnor. Kvinnorna berättade inte spontant om våldserfarenheter, däremot på direkt fråga, och de valde i huvudsak att berätta om tidigare och inte aktuella våldserfarenheter²⁰.

EXEMPEL PÅ FRÅGOR & FORMULERINGAR²¹

Innan förövarens kön är känt är könsneutrala begreppet *partner* att rekommendera. Många kvinnor med missbruksproblematik är utsatta för våld också utanför den nära relationen, förövaren är inte alltid partnern. Ibland kan det kännas svårt att ta upp frågan om våld i nära relationer, särskilt om det saknas tydliga indikationer på våld. Då kan följande två generella ingångar vara passande:

 JAG VET INTE om detta är ett problem för dig, men många av mina klienter har upplevt våld i sina relationer. Jag har därför börjat fråga alla rutinmässigt om detta. Har du blivit utsatt för våld av din partner?

 EFTERSOM MÅNGA AV de kvinnor jag träffar i mitt arbete lever med någon som skadar eller hotar dem, frågar jag numera alla mina klienter om övergrepp.

TECKEN SOM KAN TYDA PÅ ATT KVINNAN UTSATTS FÖR VÅLD

- Synbara blåmärken eller andra skador som inte har behandlats.
- Kvinnan ger undvikande svar eller motsäger sig själv.
- Kvinnan talar om att partnern, eller någon annan i hennes närhet, isolerar och kontrollerar henne, försöker hindra henne från att söka hjälp, söka sig till ett nytt boende.
- Kvinnan pratar om svartsjuka eller börjar meningar med "min man vill inte att jag".

Det kan ibland vara lämpligt att börja med mer allmänna frågor om förhållandet, men hur frågan om våld i nära relationer ännu tas upp, är det centralt att efterhand ställa konkreta, direkta och specifika frågor om hot och misshandel. Exempelvis:

 HUR HAR DU DET i din relation/äktenskap? Du verkar bekymrad över din partner. Kan du berätta mer för mig om det? Uppträder din partner någonsin på ett skrämmande sätt?

 DU NÄMNDE ATT DIN partner använder alkohol. Hur uppträder han/hon när han/hon är påverkad?

 SKRÄMMER HANS/HENNES beteende dig någonsin? Blir han/hon våldsam? Brukar ni vara osams och bråka? Blir du någonsin rädd?

 HAR DIN PARTNER HOTAT att skada dig eller någon i din familj? Är din partner svartsjuk? Brukar han/hon anklaga dig för otrohet?

 HAR DIN PARTNER någonsin försökt hindra dig från att göra saker som är viktiga för dig? Att gå i skolan, arbeta, träffa vänner eller familj...

 HAR DIN PARTNER någonsin slagit eller fysiskt skadat dig? Händer det ofta? När skedde det senast?

 ÄR DU RÄDD FÖR din partner? Känner du att du befinner dig i fara? Är det säkert för dig att gå hem?

 LEVER DU ELLER har du levt i en relation där du blivit kroppsligt skadad, hotad eller känt dig rädd?

 HAR DU VARIT UTSATT för någon handling såsom misshandel, sexuellt övergrepp eller något annat kränkande som du inte velat vara med om?

Vid identifierat våld är det viktigt att ställa öppna och tydliga frågor utan att döma eller skuldbelägga.

 JAG SER ATT DU är skadad (har blåmärken, går illa, är ledsen etc.) – vill du berätta vad som hänt?

 VILL DU HA HJÄLP med och (i så fall) vad kan vi hjälpa dig med?

 VILL DU ATT JAG förmedlar kontakten med...?

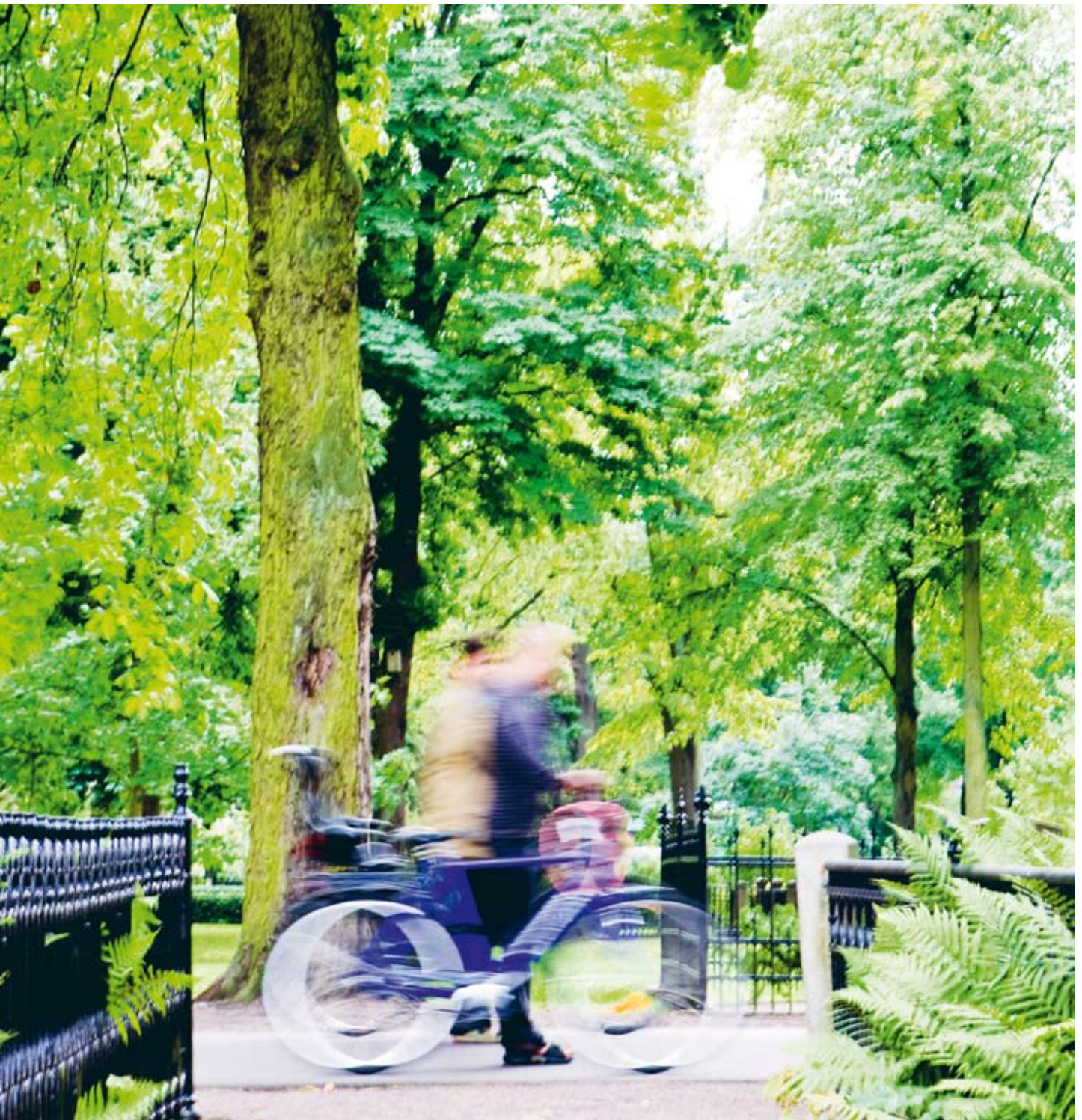
 HAR DU SKADOR idag? Är skadorna dokumenterade?

 ÄR DU RÄDD?

Sexuella övergrepp i samband med partnervåld kan förekomma. Frågor om sexuella övergrepp kan vara mycket känsliga och smärtsamma för en kvinna. Det kan vara lämpligt att avvakta i samtalet tills en trygg relation har etablerats innan denna typ av frågor ställs.

 HAR DIN PARTNER eller någon annan person någonsin tvingat dig att ha sex när du inte velat själv?

 HAR DIN PARTNER eller någon annan person någonsin tvingat dig att utföra sexuella handlingar mot din vilja?

Förutsättningar för rätt stöd och hjälp

För att våldsutsatta kvinnor med missbruksproblematik ska få tillgång till den hjälp som de har rätt till ges i detta avsnitt en rad tips och råd. Dessa kommer förhoppningsvis att vara till hjälp i det vardagliga arbetet.

RESPEKTFULLT OCH EMPATISKT FÖRHÅLLNINGSSÄTT

SE KVINNAN SOM en kapabel person.

BEMÖT KVINNAN MED EMPATI, tolerans och förståelse. Moraliserar inte! Observera att kvinnan i många fall har bristande tillit till människor som vill hjälpa henne. Detta gör att hon inte kan berätta vad som hänt och inte förväntar sig att bli trodd och förstådd. Hon kan också ångra det hon har berättat och förneka det senare.

INTA ETT "HÄR OCH NU-PERSPEKTIV". Försök att möta henne i stunden där hon befinner sig. Tänk på att våldsutsatta kvinnor är utsatta för ett trauma.

GE KVINNAN TID, TÅLAMOD OCH OMTANKE. Fråga vad som hänt, lyssna och tro på hennes historia utan att ifrågasätta. Om tiden är knapp, klargör detta från början och uppmuntra henne inte att berätta för att sedan tvingas avbryta hennes berättelse.

JOBBA PÅ RELATIONEN OCH KONTINUITETEN. Det kan behövas flera samtal för att etablera förtroende och för kvinnan att våga lita på omgiv-

ningen. En personlig och professionell relation kan hjälpa kvinnan att bygga upp självkänslan och få henne att känna sig mindre utlämnad i den utsatta situationen. De mest förtroliga samtalen kan uppkomma spontant i vardagen, när man gör något praktiskt ihop. Om det finns behov av avskildhet kan ett ostört samtalsrum vara viktigt.

 BESTÄLL EN PROFESSIONELL TOLK, helst kvinnlig, om kvinnan inte behärskar det svenska språket.

 FÖRMEDLA HOPP och försök att lyfta upp det friska hos kvinnan och i hennes nätverk. Stöd henne i att ta fram egna resurser och kompetenser. Kvinnorna efterfrågar input som gör att de kan tänka i andra banor.

 VAR TILLGÄNGLIG eftersom det är svårt att boka tider med kvinnorna. Tid och flexibilitet är centralt eftersom missbruket gör att många kvinnor har svårt att planera sin vardag och de vill inte bli uppmanade att vänta när de tagit steget att söka hjälp.

 GE KVINNAN STÖD i sin process att hitta ett nytt livssammanhang och alternativa vägar till en positiv förändring.

 UNDVIK ATT UTSÄTTA kvinnan eller partnern för ifrågasättanden, kritik och fördömanden. Kritik av partners person kan uppfattas som om den är riktad mot kvinnan själv, eftersom hon levt tillsammans med honom/henne. Hoppa över påståenden som ”han/hon är ju hemsk!”, ”varför lämnar du inte honom/henne?” och ”du har väl polisanmält?!”.

ERKÄNNANDE AV KVINNAN SOM BROTTSOFFER

 FOKUSERA PÅ VÅLDET, INTE ENBART missbruket. Det rör sig om två parallella problem där våldet inte försvinner automatiskt med drogfriheten. Det är viktigt att se till kvinnans totala situation.

 BEKRÄFTA KVINNAN SOM ETT BROTTSOFFER och betona vikten av att hon har sökt hjälp.

 POÄNGTERA ATT DET ÄR FÖRÖVAREN som bär skulden. Undvik begrepp som mildrar att förövaren ensam är ansvarig för sina handlingar, använd inte ”möjliggöra” eller ”maktlöshet”. Kalla inte heller kvinnans överlevnadsstrategier i våldet eller annat handlande för ”medberoende”.

 UNDVIK FRÅGOR SOM KAN uppfattas som skrämmande eller hotfulla. Fråga aldrig vad kvinnan gjorde för att utlösa våldet. Det kan öka känslan av förnedring, skam och/eller skuld inför

våldet. Våldet är ofta normaliserat och kvinnorna uppfattar inte sig själva som misshandlade. ”Våld i hemmet” och ”misshandlad” kan därför bytas ut mot ”sårad”, ”rädd”, ”kränkt” eller ”illa behandlad”.

 HJÄLP KVINNAN ATT LYFTA BORT den skuld och skam hon känner genom att berätta att våld mot kvinnor är vanligt. Våldet är ingen engångsföreteelse utan trappas ofta upp över tid. Ingen förtjänar att utsättas för våld. Det är partnern som ansvarar för att våldet ska upphöra.

 ÖVERVÄG EN LÄMPLIG KVINNOINSTITUTION om missbruksbehandling skulle bli aktuell. I behandling, med både kvinnor och män, riskerar kvinnan att möta den som tidigare utsatt henne för våld. Skammen gör det svårt för henne att tala öppet om våld och övergrepp när män är närvarande.

ERBJUDANDE OM PRAKTISK HJÄLP

 INRIKTA INSATSERNA PÅ att ge kvinnan skydd och vård. Det är också viktigt att stödja henne i processen så att hon kan bestämma hur hon vill förändra sin livssituation.

 AGERA STÖDPERSON OCH FÖLJ MED kvinnan, om hon vill det, till sjukvård, polis etc. Enligt Fribos personal blir bemötandet bättre, kvinnorna mindre ifrågasatta och de får snabbare adekvat hjälp av myndigheter när de har en stödperson med.

 HÄNVISA KVINNAN TILL DEM som har kompetens och resurser för uppgiften om du inte kan tillgodose behoven. Våldtagna kvinnor i synnerhet behöver snabbt rätt hjälp för att inte riskera svåra depressioner och andra allvarliga men.

 ERBJUD KONKRET HJÄLP, gärna upprepade gånger. En kvinna, som uppfattar att det finns fungerande hjälp, vill i regel ha det stödet.

DOKUMENTATION OCH POLISANMÄLAN

 MOTIVERA KVINNAN ATT dokumentera sina skador. Finns skador eller märken efter våld, hjälp till att kontakta vårdcentral eller akutmottagning beroende på skadans omfattning.

 FÖR SAMTAL MED KVINNAN kring polisanmälan men pressa henne inte. Respektera hennes beslut om hon avstår från att anmäla. Huvudregeln är att hon själv avgör om anmälan ska göras. Det finns dock möjlighet (aldrig skyldighet) att vid grova brott själv göra en polisanmälan.

 DOKUMENTERA ALLA TECKEN på våld i journalen, även om kvinnan säger att hon inte vill polisanmäla. Vid upprepat våld har tidigare dokumentation av våldshändelser stor betydelse vid bedömningen om brottet skall kunna betraktas som misshandel eller grovt kvinnofridsbrott.

 UPPRÄTTA SEPARATA SOCIALA akter för kvinnan och för mannen. Detta krävs för att undvika att partnern får reda på sekretessbelagda uppgifter.

GE KVINNAN INFORMATION om rätten att läsa sin akt och få eventuella rättelser antecknade i journalen. Enligt huvudregeln får inte uppgifter lämnas ut utan hennes medgivande.

OBSERVERA ATT VÅLD MOT person faller under allmänt åtal. En våldsutsatt kvinna kan inte ta tillbaka sin anmälan om hon ångrar sig. Utan hennes medverkan i utredningen är det svårt att få tillräckliga bevis för att kunna väcka åtal om det saknas stark teknisk bevisning.

MER OM RÄTTSPROCESSEN

Brottsoffermyndigheten har tagit fram en pdf-lärobok *Rättegången – hur blir den?* Det finns även två hemsidor (www.brottsofferportalen.se och www.rattegangsskolan.se) som stöd till brottsoffer. För mer utförlig information om aktuell lagstiftning, brottsutredning, rättegång, sekretessregler, polisens och åklagarmyndighetens ansvar samt stöd och skydd i rättsprocessen, läs gärna Malmö stads Kvinnofridshandbok, del 5 *Rättväsendets ansvar*.

RISKBEDÖMNING OCH SÄKERHETSPLANERING

I många fall känner den våldsutövande partnern till kvinnans vanor och vet exempelvis var hon skaffar sina droger. En icke-påverkad våldsutövare drar sig ofta för att misshandla offentligt medan den spärren oftare saknas hos en person som är drogpåverkad och kanske redan har en kriminell historia. Risk för allvarliga skador är större för kvinnor med missbruksproblematik eftersom kontroll av situationen försämras när alkohol eller andra droger finns med i bilden. Vid ett uppbrott undersök tillsammans med kvinnan om det finns möjlighet till avgiftning.

 GÖR EN RISKBEDÖMNING – behov av skydd. Många kvinnor som levt länge med våld uppfattar inte alltid hur allvarlig situationen är och det kan vara bra att tillsammans göra en bedömning av hotbilden. Beakta tystnadsplikten. Det kan vara mycket farligt för kvinnan att avslöja

information till partner eller släktingar. Ställ frågor kring olika våldshändelser men ge utrymme för kvinnans egen bedömning av risksituationen. Vilka personer som kan hjälpa henne, vilka strategier hon själv haft och har och vilka behov som hon behöver få tillgodosedda.

 GÖR EN SÄKERHETSPLANERING och hjälp kvinnan att planera inför en akut situation. Vart eller till vem kan hon vända sig? Saker som är bra att ha tillgängliga vid en akut situation är kontanter, kontobevis, kreditkort, bankböcker och nycklar till bankfack, identitetshandlingar, viktiga medicinska dokument, recept, speciellt viktiga telefonnummer och adresser, kläder och toalettariklar. Observera att många kvinnor i missbruk ofta inte har tillgång till dessa saker.

 ARBETA AKTIVT TILLSAMMANS med kvinnan för att hon skall kunna sätta egna gränser gentemot våldsutövaren – ”säga nej-strategier”.

UPPMÄRKSAMMANDE AV BARN SOM FAR ILLA

 PRATA MED KVINNAN OM barnen. Barnen är mycket viktiga för kvinnan oavsett vem som för närvarande har hand om dem. Många kvinnor är rädda att mista sina barn och för kvinnor som har ett dolt missbruk kan situationen kompliceras ytterligare. Hon vill inte att missbruket ska upp-dagas vilket hindrar henne från att söka hjälp för misshandeln.

 OM MODERN MISSHANDLAS finns stora risker att barnen skadas allvarligt av upplevelsen, genom att de bevittnar våld, även om de själva inte utsätts. Barnen kan vara i stort behov av hjälp och få möjligheter att bearbeta sina upplevelser. Beakta anmälningsplikten enligt socialtjänstlagen (14 kap, § 1) om barnen bor hos kvinnan eller om hon är umgängesförälder.

 FÖRSÖK ATT FÖRMEDLA ATT anmälningsplikten utgår från barnens bästa och att en kontakt med socialtjänsten innebär ett erbjudande om hjälp. Många yrkesverksamma tror att förtroendet från kvinnan skadas om det görs en anmälan. Om det sker ett omhändertagande, planera för en fungerande relation mellan modern, familjehemmet och barnet.

FÖRSTÅELSE OM KVINNAN STANNAR ELLER GÅR TILLBAKA

Det kan ibland upplevas frustrerande att arbeta med våldsutsatta kvinnor, särskilt om/när kvinnan gång på gång återvänder till den destruktiva relationen. Detta är särskilt vanligt med kvinnor i missbruk eftersom beroendet till våldsutövaren är komplext, vad gäller boende, försörjning och tillgång till droger etc.

En del kvinnor kan gå vid ”första slaget” medan andra lever med hot och våld under en lång tid. Kvinnorna växlar vanligtvis mellan att göra olika uppbrottsförsök eller att anpassa sig med hopp om att våldet ska upphöra. Trots att våldet är våldsutövarens ansvar händer det att kvinnan är orolig för hur denne kommer att klara sig vid ett uppbrott. Om hon vet att det finns hjälp för honom att kan det bli lättare att bryta upp. Informera henne i dessa fall om *Kriscentrum för män* (tel. 040-970607). Observera att ett djur, som kanske är den bästa och enda vännen för kvinnan kan ha en ”kvarhållande effekt” (likasom barn). Oron för att djuret skall skadas hindrar kvinnan från att söka hjälp, bryta upp och drar henne tillbaka till våldsutövaren²². Våldet eskalerar många gånger och blir grövre när kvinnan vill lämna relationen eller polisanmäla. Om hon ”golar” för polisen ökar risken för våld också från andra personer i umgänget.

 RESPEKTERA KVINNANS BESLUT att återvända, var uthållig och se professionellt på den egna rollen. Försök att se den egna hjälpen som ett led i processen.

 VISA ATT KVINNAN ÄR VÄLKOMMEN tillbaka annars skuldbelägger hon sig själv ännu mer. Kvinnan skäms, hennes självförtroende minskar och hon vågar/orkar kanske inte söka hjälp igen.

 GE HENNE INFORMATION om möjligheter, rättigheter och förmedla kontakt dit hon kan vända sig om hon vill lämna partnern igen. Visa att det finns hjälp och stöd och att det finns alternativ.

 VAR NEUTRAL I FÖRHÅLLANDE till kvinnans känslor inför partnern men markera ändå avståndstagande inför våldshandlingarna. Kvinnan behöver höra att det alltid är den som utövar våldet som är ansvarig för det.

BEHOV AV SOCIALT STÖD

Karin Trulsson har intervjuat kvinnor i missbruksbehandling och skrivit om moderskap, familjeliv och själva behandlingen. Det sociala stödet missbrukande kvinnor efterfrågar är mångfacetterat. Fyra viktiga hörnstenar för en lyckad kvinnobehandling är: individuella samtal, gemenskapen med de andra kvinnorna i kollektivet, symtomtolerans, eftervård och långsiktighet. Tre typer av socialt stöd nämndes som viktiga hjälpmedel på vägen ut ur missbruk. Det emotionella stödet handlar huvudsakligen om att bry sig, bekräfta och aktivt lyssna på kvinnan; att inge hopp och tro på kvinnans egna förmågor. Det instrumentella stödet innefattar exempelvis hjälp med boende, ekonomi, behandling, sysselsättning etc. Det kognitiva stödet inkluderar bland annat att ge information om hjälpmöjligheter, vägledning inför svåra val, visa på möjliga alternativa vägar, ge bekräftelse och feedback på kvinnans kapaciteter vilket i sin tur ökar hennes självförtroende²³. Författaren har skrivit ett flertal böcker på området såsom *Det är i alla fall mitt barn* (1998) och *Dans på lina* (2006).

SLUTLIGEN...

Det är viktigt att respektera kvinnans integritet och vara medveten om hur egna attityder och människosyn påverkar kvinnan. Attityder visar sig inte bara i det som sägs, utan märks även i kroppsspråk och miner. Kvinnor i missbruk har olika erfarenheter och bakgrund. Som i allt socialt arbete är det betydelsefullt att se varje kvinna som en unik individ.

Kvinnornas ofta svåra livsvillkor och deras egna berättelser kan väcka starka känslor och vara svåra att hantera för personalen. För att kunna bearbeta dessa känslor behövs regelbunden handledning. Även kontinuerlig utbildning och erfarenhet av arbete med kvinnor i utsatta livssituationer är önskvärt. Respekt, öppenhet och professionalism på arbetsplatsen, där kollegor stödjer varandra, bidrar till känsla av trygghet och ett utvecklande arbetsklimat.

Lästips

Att bli respektable (1999)

BEVERLEY SKEGGS

Gud och alla andra karlar – en bok om kvinno-
misshandlare (1992)

Slagen Dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda
Sverige - en omfångsundersökning (2001)

EVA LUNDRÉN

Heroinmissbruk (2005)

BENGT SVENSSON

I viljan att göra det normala. En kritisk studie av
genusperspektivet i missbrukarvården (2005)

TINA MATSSON

Kvinnans plats(er). Bilder av hemlöshet (2004)

CATHARINA THÖRN

Könsperspektiv på missbruk (2001)

TOM LEISSNER OCH ULLA-CARIN HEDIN (RED.)

Lathund att använda vid sexuella övergrepp och
våld i nära relationer (2005)

Att möta kvinnor som utsatts för misshandel och
våldtäkt. Ett utbildningsmaterial för hälso- och
sjukvårdens personal (2006)

RIKSKVINNOCENTRUM (RKC)

Mellan ilska och hopp. Om hemlöshet, droger
och kvinnor (2003)

ANNETTE ROSENGREN

Navet. Om kvinnor, prostitution, metadon – och
Subutexbehandling (2007)

LEILI LAANEMETS

Rapport om våldsutsatta missbrukande kvinnors
situation – Undersökning av erfarenheter och
arbetssätt på kvinnojour respektive behandlings-
hem för missbrukare (2004)

PIA JARNLING

”Stockholms hemlösa kvinnors hälsa 1960–2001”
i Socialmedicinsk tidskrift nr. 1 (2004)

ULLA BEIJER

Vägen vidare – Trygghet & Hopp. En handbok
om att skapa kvinnojoursplats för våldsutsatt
missbrukande kvinna framtagen av Vägen ut! ko-
operativen (2007)

TINA ERIKSSON OCH KATARINA BJÖRKGREN

Fulltext: www.vagenut.coop/filer/VagenVidare.pdf

Resurser och länkar

Det finns en mängd verksamheter som kan vara bra att känna till när det gäller våldsutsatta kvinnor med missbruksproblematik. Nedan listas resurser och insatser inom hälsa och sjukvård, socialt stöd, dagverksamheter etc. som kan vara till stöd för både den yrkesverksamma och kvinnorna själva. Observera att listan är uppdaterad juli 2008, reservation för eventuella ändringar.

VIKTIGA TELEFONNUMMER

SOS ALARM 112

KVINNOFRIDSLINJEN 020-50 50 50

POLISEN, NATIONELLT KONTAKTNUMMER 114 14

POLISEN, FAMILJEVÅLDSROTELN I MALMÖ 040-20 13 40

UMAS, VÄXEL 040-33 10 00

MALMÖ STAD, VÄXEL 040-34 10 00

(Begär respektive stadsdel)

DAGJOUR 040-34 58 25

SOCIAL JOUR 040-34 56 78

TINGSRÄTTEN, LÄNSSTYRELSEN, HYRESNÄMNDEN

040-35 30 00

ÅKLAGARMYNDIGHETEN 040-664 68 00

BROTTSOFFERSTÖD I MALMÖ 040-20 37 82

040-20 14 95

VID VÅLD

Följande verksamheter, som vänder sig till våldsutsatta kvinnor, har inte möjlighet att ta emot kvinnor i missbruk i sina skyddade boenden men kan ses som en bra resurs när det gäller frågor kring våld:

KRISCENTRUM FÖR VÅLDSUTSATA

KVINNOR OCH DERAS BARN

JOURTELEFON DYGNET RUNT 040-29 09 99

ÖPPEN MOTTAGNING 040-34 41 42/43

www.malmo.se/individfamilj/kriscentrum/kriscentrumforkvinnorochbarn

kc_kvinnor@malmo.se

ATIM KVINNOJOUR 040-12 55 86
0730-44 39 89
www.atim.se
info@atim.se

MALMÖ KVINNOJOUR 040- 30 11 13
www.malmokvinnojour.se
kvinnjour.malmo@telia.com

TERRAFEM MALMÖ
JOURTELEFON 020-52 10 10
KONTOR 040-23 01 06
www.terrafem.org
infomalmo@terrafem.org

TJEJJUREN I MALMÖ
JOURTELEFON 020-51 01 50
KONTOR 040-92 66 53
www.tjejjurenimalmo.se
tjejjurenimalmo@roks.se

FRIBO I MALMÖ

- Fyra skyddade akutplatser för kvinnor i aktivt missbruk, förlagda till korttidsboendet Rönnbacken.
- Direktintag dygnet runt, inget bistånd krävs.
- Lågtröskelboende.
- Kvinnorna kan komma själva, via social jour, polis, sjukvård.
- Praktiskt och psykosocialt stöd för våldsutsatta kvinnor med missbruksproblematik.

RÖNNBLOMSGATAN 9

JOURTELEFON RÖNNBACKEN: 040-29 53 40
SOCIONOMER DAGTID: 0709-78 63 81
FRIBO@MALMO.SE 0768-78 56 49

HÄLSA, BEROENDEVÅRD OCH BEHANDLING

ALINEA

EVA SJÖSTEDT 040-34 56 83
alineam@malmo.se

AMBULATORIEGRUPPEN

För gravida kvinnor med missbruksproblematik och deras barn upp till 2 år.

SAMORDNARE 040-34 56 06
BARNMORSKA 040-33 21 52

AVENBOKENS ÖPPENVÅRD 040-34 59 21
solution@malmo.se

BEROENDECENTRUM

SJUKSKÖTERSKEEXPEDITION AKUTEN, UMAS 040-33 16 01

KVINNOHEMMET ROSEN I STORVIK 0290-76 68 50
Behandlingshem, för kvinnor, med fokus på både beroendeproblematik och våldsutsatthet.

LENA STENBERG, FÖRESTÅNDARE 0703-61 33 78
lena.stenberg@telia.com
www.kvinnohemmet-rosen.com

KVINNOKLINIKENS AKUTMOTTAGNING 040-33 21 71

KVINNOKLINIKENS KURATORER

UMAS VÄXEL 040-33 10 00
KURATORSAMORDNARE 040-33 34 15

MARIA MALMÖ 040-33 71 70
För unga i missbruk upp till 25 år.

NAVET 040-34 39 83

Öppenvårdsmottagning för missbrukande prostituerade kvinnor i underhållsbehandling.

PROKRAMI 0413-54 44 50
www.prokrami.se
kvinnobehandling@prokrami.se

MALINS MINNE 0413-54 44 60
malins.minne@prokrami.se

**RFHL (RIKSFÖRBUNDET FÖR HJÄLP ÅT NARKOTIKA- OCH LÄ-
KEMEDELSBEROENDE)** 040-611 91 35
www.rfhl.se

SOFIA BEHANDLINGSHEM 040-34 55 75
www.malmo.se/individfamilj/behandling/sofia
sofiabehandlingshem@malmo.se

SPRUTBYTESPROGRAMMET I MALMÖ

UMAS, INFEKTIONSKLINIKEN

BRITTA SJÖSTRÖM 040-33 18 19
britta.sjostrom@skane.se

MAGNUS ANDERSSON, KURATOR 040-33 13 23
magnus.x.andersson@skane.se

HELENA CEWERS, BARNMORSKA 040-33 21 52
helena.cewers@skane.se

STADSMISSIONSHÄLSAN 040-664 22 51

Korsgatan 14
www.stadsmissionen.nu

PIA BERGIUS, VERKSAMHETSCHEF 040-664 22 56
pia.bergius@stadsmissionen.nu

UPPSÖKANDE OCH MOTIVERANDE VERKSAMHETER

F.A.S.T. (FÖRSÄLJNING AV SEXUELLA TJÄNSTER) 020-50 50 11
Erbjuder rådgivning – anonymt och kostnadsfritt.
www.malmo.se/fast
fast@malmo.se

MOBILA ENHETEN 040-33 64 62
Vänder sig till hemlösa personer med psykiska funktionshinder.

MAGNUS LINDBERG, SOCIONOM 0768-93 02 80
magnus.lindberg@malmo.se

KRISTER LANEMAR, SJUKSKÖTERSKA 0768-93 02 83
krister.lanemar@skane.se

REDEN I KÖPENHAMN

Reden vänder sig till både danska och utländska kvinnor i prostitution som befinner sig i Köpenhamn. Kvinnorna kan vara påverkade. Reden erbjuder bland annat social rådgivning, mat, fyra sovplatser och gruppsamtal till kvinnorna.

GASVÆRKSVEJ 24

WWW.REDEN.DK/KOEBENHAVN

KONTAKT DORIT OTZEN

KOEBENHAVN@REDEN.DK

PERSONLIGT OMBUD I MALMÖ

Bedrivs av PO-Comintegra.
www.comintegra.se

LENNART NYLANDER, SAMORDNARE 040-602 84 20
lennart.nylander@comigen.nu

PROSTITUTIONSGRUPPEN 040-34 93 52

KLIENTRÅDGIVNING 020-35 40 40
www.malmo.se/sexsalj
prostitutionsgruppen@malmo.se

UPPSÖKANDE TEAMET 040-34 08 72

Vänder sig till personer med alkohol och narkotikamissbruk som inte har kontakt med vård- och behandlingsinstanser

STINA SVENSSON, SOCIONOM

ANNE-LIE LINDELL, SOCIONOM

0708-30 36 65

www.malmo.se/individfamilj/upsokandeteamet
upsokandeteam@malmo.se

MÖTESPLATSER MED SOCIALT STÖD

ALUMA 040-611 11 10

Gatutidning och social verksamhet för
hemlösa personer.

KVINNOTRÄFFAR torsdagar 19.00-21.00

Göran Olsgratan 1
www.aluma.nu

ANNA KIND 040-602 84 05

anna.kind@comigen.nu

LENNART TUBECK 040-602 84 48

lennart@aluma.nu

BETANIAKYRKAN

Föreningsgatan 32

www.efssyd.org/malmo

STINA BACKLUND 0732-53 73 22

tsmb@swipnet.se

DET FRIA SÄLLSKAPET LÄNKARNA 040-861 83

Hjälper personer med alkohol- eller drogberoende, som själva vill tillfriskna.

Åmålsgatan 5

www.lankarna-malmo.com

KENNET HOLM 0705-88 93 11

info@lankarna-malmo.com

ERIKSFÄLTS FÖRSAMLING

FÖRSAMLINGSKURATOR 040-27 92 18

HYLLIE FÖRSAMLING 040-27 93 06

DIAKONIVERKSAMHET 040-27 93 08

KAMRATFÖRENINGEN COMIGEN 040-897 49

0704-89 24 46

Stödförening för människor i utanförskap.

Sofielundsvägen 13

KVINNOTRÄFFAR kl 18.00 sista tisdagen varje månad

SUSANNE PERSSON sus.370@home.com

CAFÉ MÖLLAN 040-602 84 42

KOOPERATIVET COMINTEGRA 040-12 35 60

Cypressvägen 12

www.comintegra.se

CARSTEN EKSTRÖM, KOOP.ANSVARIG 040-602 84 01

0734-31 43 43

carsten.ekstrom@comigen.nu

FERIYAL SEPEHRI, OMRÅDESCHEF 040-602 84 10

feriyal.sepehri@comigen.nu

KRIS (KRIMINELLAS REVANSCH I SAMHÄLLET) 040 - 92 71 00

Bragegatan 6
www.kris.a.se
malmo@kris.a.se

SLOTTSSTADENS FÖRSAMLING

EVA STENLUND 040-27 90 79
eva.stenlund@svenskakyrkan.se

STADSMISSIONEN I MALMÖ 040-664 22 40

Korsgatan 14
www.stadsmissionen.nu
info@stadsmissionen.nu

KURATOR THERESE WIHLBORG 040-664 22 46

therese.wihlborg@stadsmissionen.nu

PRÄST 040-664 22 44

ÖPPEN DAGVERKSAMHET 040-664 22 47

CAFÉ DAVID 040-664 22 50

Malmgatan 14
cafe.david@stadsmissionen.nu

VÄRNAN 040-29 19 67, 0733-59 58 39

Träffpunkt för hemlösa personer.
Hermansgatan 2

RÅD OCH HJÄLP PÅ NÄTET

ANONYMA ALKOHOLISTER

www.aa.se

ANONYMA NARKOMANER

www.nasverige.org

BOJ (BROTTSOFFERJOURERNAS RIKSFÖRBUND)

www.boj.se

BROTTSOFFERMYNDIGHETEN

www.brottsoffermyndigheten.se

DIANOVA

www.dianovasverige.org

DROGPORTALEN AKTUELL

www.drogportalen.se

DRUGNEWS

www.drugnews.se

FONTÄNHUSET

www.fontanhuset.se

FÅGEL FENIX

www.fagelfenix.org

IOGT-NTO

www.iogt.se

KRIMINALVÅRDEN

www.kriminalvarden.se

KVINNOFRIDSPORTALEN

www.kvinnofrid.se

LÄNSSTYRELSEN I SKÅNE LÄN

www.m.lst.se

MALMÖ STAD

www.malmo.se

NATIONELLT CENTRUM FÖR KVINNOFRID

www.nck.uu.se

REGION SKÅNE

www.skane.se

RFHL

**(RIKSFÖRBUNDET FÖR HJÄLP ÅT NARKOTIKA- OCH LÄKEME-
DELSBEROENDE)**

www.rfhl.se

RFSL (RIKSFÖRBUNDET FÖR SEXUELLT LIKABERÄTTIGANDE)

www.rfsl.se

RFSL:S RÅDGIVNING KRING HEDERSVÅLD

www.heder.nu

RFSU (RIKSFÖRBUNDET FÖR SEXUELL UPPLYSNING)

www.rfsu.se

ROKS (RIKSORG. FÖR KVINNO- OCH TJEJJOURER I SVERIGE)

www.roks.se

RÄTTEGÅNGSSKOLAN

www.rattegangsskolan.se

RÖDA KORSET

www.redcross.se

SKR (SVERIGES KVINNOJOURERS RIKSFÖRBUND)

www.kvinnojour.com

SOCIALSTYRELSEN

www.socialstyrelsen.se

STIFTELSEN KVINNOFORUM

www.kvinnoforum.se

Fotnoter

1. Holmberg, Carin; Smirthwaite, Goldina och Nilsson, Agneta (2005:9) *Mäns våld mot missbrukande kvinnor – ett kvinnofridsbrott bland andra* (http://www.mobilisera.nu/upload/inlaga_8.pdf).
2. Se bland annat: <http://www2.amnesty.se/krig.nsf/Webbdokument/A5BC1D17E11CE9EB-C1256AEC00720249>, <http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/pod/>.
3. Malmö stad (2007) *Handlingsprogram för insatser vid våld mot kvinnor och barn i Malmö*.
4. Eliasson, Mona (1997) *Mäns våld mot kvinnor. En kunskapsöversikt om kvinnomisshandel och våldtäkt, dominans och kontroll*.
5. Socialstyrelsen (2006) *Kostnader för våld mot kvinnor – En samhällsekonomisk analys*.
6. Malmö stad (2007) *Handlingsprogram för insatser vid våld mot kvinnor och barn i Malmö*.
7. Socialstyrelsen (2006) *Kostnader för våld mot kvinnor – En samhällsekonomisk analys*.
8. Holmberg, Carin; Smirthwaite, Goldina och Nilsson, Agneta (2005) *Mäns våld mot missbrukande kvinnor – ett kvinnofridsbrott bland andra*.
9. Beijer, Ulla (2004) ”Stockholms hemlösa kvinnors hälsa 1960–2001” i *Socialmedicinsk tidskrift* Nr 1.
10. Johansson, Monica (2007:103) *Förstudie inför utbildningsåtgärder. Kompetensutveckling rörande våld mot kvinnor i närstående relationer för socialtjänst och jourverksamheter i Skåne län* (www.mah.se/upload/Samverkan/Forstudie_infor_utbildningsatsningar.pdf).
11. Malmö stad (2007) *Handlingsprogram för insatser vid våld mot kvinnor och barn i Malmö*.
12. Hjalmer, Gunilla och Styf, Irma (2007) *”Det fysiska har tagit på psyket”*. Projektrapport 2007-08-30. Samverkansprojekt Kvinnor och Misshandel, SPKM.
13. SOU 2006:65 Socialdepartementet *Att ta ansvar för sina insatser. Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor*.

14. Trulsson, Karin (2005) "Missbruksfamiljen och samhället – ett kultursociologiskt perspektiv" i *Kön, behandling och kunskap – om olika vägar ut ur missbruk och social marginalisering* (Mats Hilde red.).
15. Mattsson, Tina (2005) *I viljan att göra det normala – en kritisk studie av genusperspektivet i missbrukarvården*.
16. Holmberg, Carin; Smirthwaite, Goldina och Nilsson, Agneta (2005) *Mäns våld mot missbrukande kvinnor – ett kvinnofridsbrott bland andra*.
17. Nationellt råd för kvinnofrid (2003) *Världens sämsta brottsoffer – om mäns våld mot missbrukande kvinnor och psykiskt funktionshindrade kvinnor* (www.nck.uu.se/filedownload.php?id=153).
18. Sveriges Radio (2006) *Missbrukare får mindre skadestånd* (<http://www.sr.se/Ekot/artikel.asp?artikel=768567>).
19. Holmberg, Carin; Smirthwaite, Goldina och Nilsson, Agneta (2005:25) *Mäns våld mot missbrukande kvinnor – ett kvinnofridsbrott bland andra*.
20. Socialstyrelsen (2002) *Tack för att ni frågar – Screening om våld mot kvinnor*.
21. Malmö stad (2005) *Yrkesgemensam handbok – för personalgrupper som möter kvinnor, utsatta för våld eller hot, barn som upplever våld i familjen, män som utövar våld mot närstående kvinnor*; Socialstyrelsen (2003) *Väldsutsatta kvinnor – Ett utbildningsmaterial för hälso- och sjukvårdens personal*; Socialtjänstförvaltningen Stockholm (2007) *Våga fråga, orka lyssna! När vi möter en kvinna som utsatts för våld och har en missbruksproblematik*.
22. Holmberg, Carin (2004) *Med husbondens röst. Om våld mot djur i misshandelsrelationer*.
23. Trulsson, Karin (2005) "Missbruksfamiljen och samhället – ett kultursociologiskt perspektiv" i *Kön, behandling och kunskap* (Mats Hilde red.).

Tack för ett givande samarbete

Vi från projektet *Bättre boende för hemlösa missbrukande kvinnor i Malmö* vill rikta ett stort tack till alla, inom såväl frivillig som offentlig sektor, som vi har träffat och samarbetat med. Ett särskilt tack till de kvinnor som har delat med sig av sina egna erfarenheter av hemlöshet, missbruk och våld. Deras röster genomsyrar hela handboken.

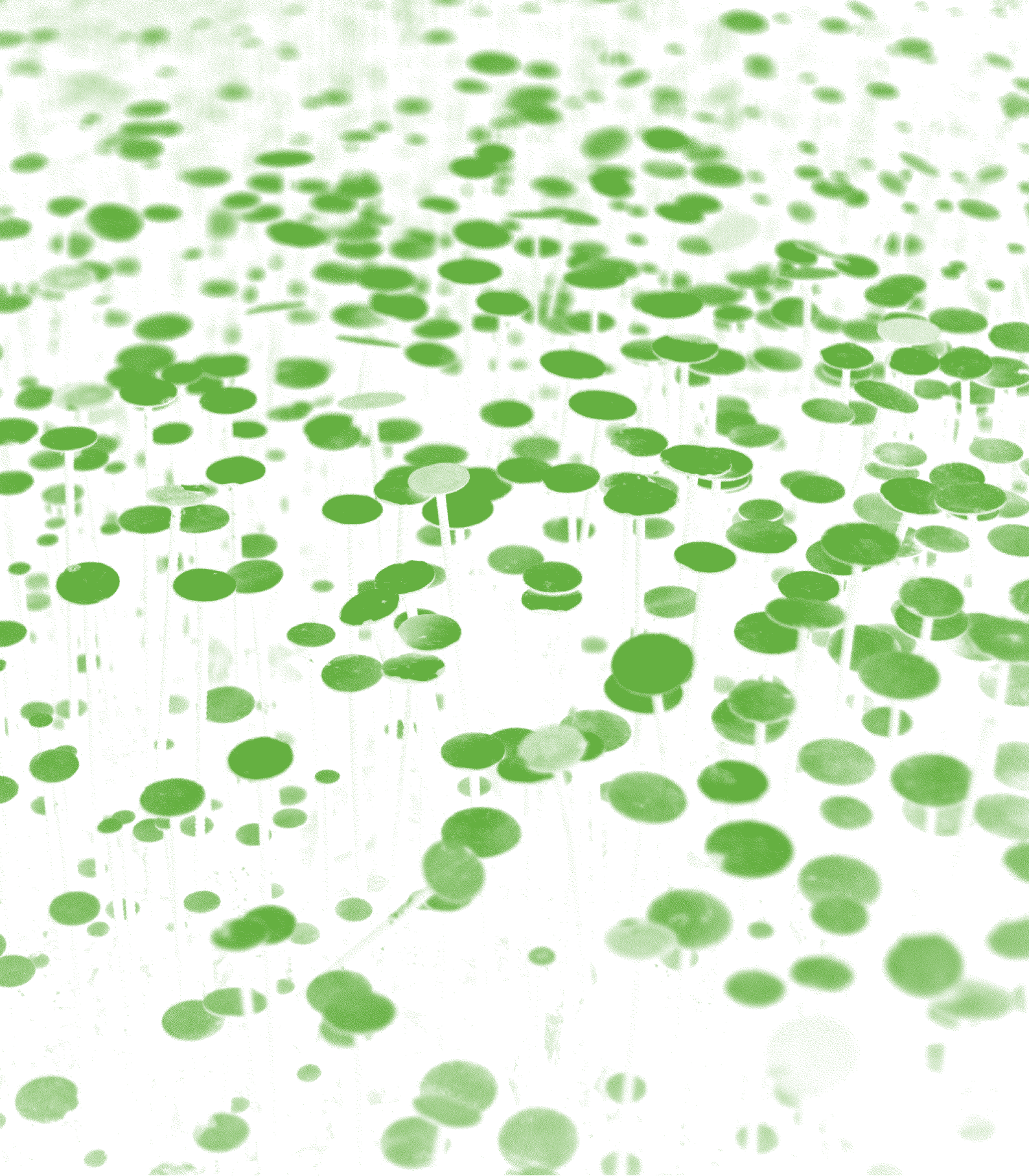
Den kunskap och erfarenhet som vi har fått via de personer som träffas kontinuerligt i det nationella nätverket KIM (Kvinnofrid I Missbruksfrågor) är ovärderlig. Vår lokala metodutvecklingsgrupp med personer från Sofia behandlingshem, Kriscentrum för kvinnor och deras barn samt Fribo och Rönnsbacken har också varit guld värd. Kvinnohemmet Rosen i Storvik, Eva-projektet i Sundsvall samt Hvilan i Stockholm har tjänat som inspirationskällor.

Under de två år som projektarbetet pågått har det hänt mycket på kvinnofridsfronten och vi har låtit oss inspireras av de handböcker som skrivits på området, såsom Stockholms stads *Våga fråga, orka lyssna!*, *Vägen vidare – trygghet och hopp*, som ett brukarkooperativ i Göteborg har tagit fram samt Malmö stads kvinnofridshandböcker och handlingsprogram.

Malmö stads kvinnofridssamordnare Margot Olsson och vår arbetsledare hemlöshetssamordnaren Rolf Nilson, har uppmärksammat målgruppens behov och initierat projektet *Bättre boende för hemlösa missbrukande kvinnor i Malmö*. Som handledare har vi haft Karin Trulsson, forskare vid Stiftelsen Kvinnoforum i Stockholm, som tidigare har varit med och byggt upp Sofia behandlingshem.

Handboken är ett resultat av denna sammanlagda kunskapsbas.
Hjärtligt tack för allas er medverkan!

Sara Helmersson och Azra Mulabdić

SOCIALA RESURSFÖRVALTNIGNEN
BALTZARSGATAN 4
205 80 MALMÖ
040-34 93 00
WWW.MALMO.SE

Malmö stad